

Filistin Kadın Hareketi Tarihi



Ortadoğu Genelinde Kadının Toplumsal Konumu

Ortadoğu'daki aile yapısı ataerkil, babasoylu, baba yerli ve aile içi evlilik ve kısmi olarak çok eşlilik temeline dayanmaktadır. Ailede erkek evin geçimini sağlamakla yükümlü, aileyi temsil eden kişi, ailenin namus bekçisidir. Kadın, aile içinde ev ve çocuk bakımı ile ilgilenir; çekirdek ailede kocasına, geniş ailelerde kocanın akrabasına itaat eder. Aile sözcüğü Arapça itaat evi anlamına gelir (bayt al-ta'a) Namus kavramı kadın üzerinden tanımlanır bu alanda kadına yüklenen ödevlerin ihlali hem erkek hem de erkeğin ailesinde itibar kaybına sebebiyet verir.

Aile aynı zamanda cinselliğin meşru görüldüğü tek alandır ve hem dinsel normlarda hem de hukuksal normlarda bu şekilde tanımlanır.

Kurulan evlilik akitlerinde kızın ailesine 'mehir' adı altında bir miktar para veya sair mal verilir. Mehirin evlilik akdinin başında verilmesi şart koşulabileceği gibi boşanma durumunda verilmesi de kararlaştırılabilir.

Dört kadınla evlilik mümkün olmasına -kimi ülkelerde yasal olarak da mümkün- rağmen sık rastlanan bir durum değildir. En çok görüldüğü Filistin ve Ürdün de bile bu oran %3-8'dir. Bedevi toplumlarında da yaygın değildir. Sadece kabile liderlerinde görülür ve ticari ilişkileri güçlendirmek maksadıyla yapılır.

Çokeşliliğin bir türü de muta nikâhı olup daha çok Şii toplumlarında rastlanır. Daha çok Ortadoğu ülkelerinde örfi bir uygulama olan muta nikâhı seks işçiliğine sevk etmekte ve de seks işçiliğini meşru bir zemine oturtulmaktadır. Ortadoğu ülkelerinde evlilik dışı cinsel ilişkinin suç sayılmadığı ve devlet kontrolünde genel evlerin olduğu Lübnan harici ülkelerde muta nikâhı cezai yaptırıma karşın uygulama alanı bulmaktadır.

Akrabalık İlişkileri ve Bunlarda Yaşanan Değişim

Akrabalık ilişkilerinin ataerkil bir yapıda olması yekpare bir ilişkiler ağını göstermez. Ataerkil yapı cinsiyet ve yaş üzerinden inşa edilir. Erkekler kendi aralarında yaşça büyük olana, kadınlar ise baba, erkek kardeş, dede ve amcalarına itaat eder. Bu yapıda yaşça büyük olma imtiyaz sağladığından Ortadoğu'da akrabalık ilişkilerinde evin büyük hanımı otoriteye iştirak edebilir.

Kadının evlilik sonrasında kendi ailesine ailenin de evlilik sonrası kızlarına karşı sorumluluğu, evlilik sonrasında erkek eşe ve erkeğin ailesine karşı kadına güvence sağlar.

Bu sebeple kadın kendi ailesinin erkek üyelerini tam desteğini alabilmek için hukuken hakkı olmasına rağmen genellikle babasından kendisine intikal eden mirastan pay talep etmez. Mirasın parçalanmaması erkek kardeşlerin kadını desteklemesini sağlar.

Baba yerli bir aile biçimi görüldüğünden çifti ilgilendiren bütün durumlar aile meselesine dönüşür. Kaynana, elti, görümce, yenge, gelin arasında gündelik tartışmalar yaratır. Baba yerli aile ilişkileri kadınların hem kırsalda hem de şehirde iktisadi faaliyetlerini de şekillendirir. Kadınlar kırsalda tarım faaliyetlerinde çalışmakta iken şehirlerde ise küçük atölyelerde ücretsiz ya da düzensiz ücretlerle çalışabilmektedirler.

Ataerkil yapı statik olmayıp değişen iktisadi koşullar ve kadının ataerkilliğe karşı yürüttüğü mücadele neticesinde dönüşüp yeni formlar kazanır.

Örneğin, endüstrileşmenin yayılması, şehirleşme, emek piyasasına artan katılım, devlet destekli eğitim sonucu zayıflayan aile reisi otoritesi ile karşımıza çıkar. Ayrıca İslam hukukundaki erkeğin kadından üstün olduğu fikrinin tartışmaya açılması ve elde edilen siyasi, sosyal, hukuksal haklar "yeni ataerkillik" kavramından bahsetmemize yol açar.

Geleneksel ataerkilliği yapıları zayıflatmakla birlikte, devlet destekli yaşanan değişim, yeni ataerkil yapıları yaratarak kapitalizm temelli modernize ataerkil yapıya dönüştürür.

Namus ve Kadınlara Yönelik Şiddet

Arap kültüründe erkeğin cömertliği, yiğitliği erkekliğin alameti iken, kadınların paklığı(bekâreti), eşine sadakati namusunu imler.

Kadın, namusu "lekeleyecek" bir davranış içinde bulunduğu hakkında şüphe uyandırırsa namus itibarı iade edilemiyorsa kadın erkek arkadaşıyla evlendirilip, aile içinde yalnızlaştırılır, sözlü ve ölüme varan fiziki şiddete maruz kalır. Bu durum namusun temizlenmesi kavramı ile açıklanır.

Namus kavramı sadece Ortadoğu toplumlarına özgü olmayıp başta Akdeniz ülkeleri olmak üzere birçok yerde görülür. (Portekiz, İspanya gibi) Evlilik dışı hamilelik, zina, evlilik öncesi cinsel ilişki, hafif kadınlık söylentileri, "lekelendiği" düşünülen itibar namus cinayeti gerekçeleridir. Cinayetleri genel olarak erkek kardeş, baba ve erkek yeğenler işler.

Aile içinde işlenen cinayetlere sebep olarak gösterilen "namusun temizlenmesi" gerekçesi kültürel ve hukuki zeminde bu cinayetlere meşruluk kazandırmaktadır. Cinsel ilişki sadece evlilik içerisinde meşru görüldüğünden gayri meşru görülen cinsel ilişki cezalandırılmaktadır.

İslam hukuku zinaya sert bir ceza öngörmesine rağmen bunun için 4 kişinin şahit olması gerekir. Zina suçlamasının sabit görülmesi durumunda kişiye yüz sopa veya recm cezası uygulanmaktadır.

Ortadoğu ülkelerinde namus saiki ile işlenen cinayetler Ürdün'deki gibi cezasızlık sebebi iken Mısır, Tunus, Cezayir, Fas, Türkiye'de gibi ülkelerde cezada indirim sebebi olabilir. Burada eşin bir başka erkekle zina yaptığını gören erkeğin kıskançlığa gayri iradi fiille sürüklendiği düşüncesi yatar. Dinsel ve hukuksal anlamda namus cinayetlerinde erkeğe tasarruf yetkisinin tanınması kadına karşı şiddete zemin hazırlanmaktadır. Dolayısıyla kadına karşı şiddet ve aile içi tecavüz meşruluk kazanmaktadır.

Genel olarak Ortadoğu ülkelerinde kadına karşı şiddet vakalarında ya hafif cezalar verilmekte ya da aile içi bir mesele olarak görülüp cezasız bırakılmaktadır. Evlilik içi tecavüz konusu Lübnan dışında Ortadoğu ülkelerinin yasal düzenlenmesinde yer almamaktadır.

Bu yazıda yukarıda özetlenen dinsel, sosyal ve kültürel bilgiler ışığında Filistin Kadın Hareketi tarihsel süreç içerisindeki gelişim ve değişimi ve son dönem yapılanması ile birlikte incelenmeye çalışılmıştır.

Siyonist İşgal ve Kadın Hareketinin Uyanışı

Filistin yıllardır Siyonist işgal altında bir varlık yokluk savaşı vermektedir. Birleşmiş Milletler 1947 yılında Filistin'i bölerek toprakların yarısından çoğunu Yahudi göçmenlere vermiştir. O tarihe kadar toprakların sadece %7'sinde Yahudiler oturmaktaydı. 1948'de İsrail devletinin oluşturulması, 750.000 Filistinlinin toprağından çıkarılması ve bu mültecilerin ve torunlarının o günden itibaren vatanlarına dönme hakkından mahrum edilmesiyle sonuçlanmıştır. İsrail sınırları dâhilinde kalabilmiş Filistinliler kendi yerlerinden uzaklaştırılmış, Yahudi vatandaşlara tanınan haklardan mahrum edilmiş, İsrail toplumu hiyerarşisinde en alt tabakaya konulmuştur. 1967 yılında İsrail askeri güç kullanarak Gazze şeridi ve Batı Şeria olarak bilinen bölgeleri işgal etmiştir. İşgalden sonra Gazze şeridinde ve Batı Şeria'da yaşayan Filistinliler kendilerine ait devletten mahrum bırakılarak, yabancı sömürge altında, yüzlerce kontrol noktasıyla, ölüm tehdidiyle, işsizlikle ve açlıkla yaşamaya mahkûm edilmişlerdir. Filistin topraklarında sürmekte olan işgal büyük ölçüde dış

yardıma sayesinde ve söz konusu dış yardım başta ABD olmak üzere emperyalist ülkelerden gelmektedir.

Kadın hareketi tarihini üç ana başlıkta inceleyecek olursak ilkin kolonyal güçlere karşı yürütülen mücadele oluşturur.

Filistin Kadın Hareketi Tarihi:

Kolonyal Dönem (1917–1948)

Filistinli kadınların eylemleri Filistin'in İngiliz mandası altında olduğu yıllarda, Siyonizm'in oluşturduğu tehdide karşı doğrudan bir tepki olarak başlamıştır. Filistin topraklarında artan Yahudi yerleşimciler ile Filistinliler arasında kırsal alanda yaşanan çatışmalara kadınların katılmalarıyla başlar. Özellikle 1911'de Affula'da Yahudi yerleşimcilere karşı militer saldırılara kadınların katılmaları kadın "uyanışı" için bir milat oluşturur. Daha sonra bu militarist saldırılar daha örgütlü bir hal almıştır ve Yafa bölgesinde 1948'de Kır Çiçeği Kızları adında silahlı kadın milis gücü kurulmuştur.

Militan organizasyonlarda yoksul kadınlar cephede görev alırken, şehirde yaşayan üst-orta sınıf kadınlar yardım faaliyetleri, milis güçlere para, tıbbi malzeme, mühimmat, istihbarat, lojistik destek sağlanması ve Filistin'e gelen yardımları dağıtma gibi görevler almıştır.

Bu militan organizasyonlar dışında, kadınlar İngiliz yetkilileri ile görüşerek delegasyonlar oluşturmuş, kongre gibi halka açık etkinlikler düzenlemiş ve Siyonistlerin Filistin istilasına ve Siyonist göçü destekleyen İngiliz politikalarına karşı çeşitli protestolar örgütlemişlerdir. İlk örgütlenmelerde kent kökenli, eğitilmiş ve orta sınıfa ait kadınların önemli rol oynaması tesadüf değildir. Çünkü bu kadınlar eğitim almış, dil bilen, kamusal alana kısmen çıkabilen ve diğer örgütlerle iletişime geçebilen kadınlardı. Bu kadınlar daha çok sosyal refah etkinlikleri yürütmüştür. Bu tarz örgütler kadın hareketine uzunca bir süre damgasını vurmuştur.

1929–39 ulusalcı mücadelenin şiddetlenmesi kadın mücadelesine de etki etmiştir. Anti Siyonist dalgaya karşı Filistinli kadınlar erkeklerin düzenledikleri gösterilere büyük destek verirken, sonraki dönemlerde bağımsız gösteriler düzenlediler. Direnişin ekonomik ayağını (kolonyal güçlerin mallarının boykot edilmesi, yerli mallarının desteklenmesi, yerli malları satan işletmelerin desteklenmesi, ulusal bankalara para yatırılması, yabancı ürün satan dükkânların camlarının indirilmesi, boykot edilen ürünlere karşılık Filistinli kadınlar tarafından ürün üretilmesi) kadınlar örgütlemişlerdir. Özellikle üst ve orta sınıf kadınlar manda yönetiminin uygulamalarının uluslararası alana taşınmasında etkin rol oynamıştır. Basın aracılığıyla, yabancı kadın hareketleriyle bağlantıya geçerek Filistin meselesiyle ilgili kamuoyu oluşturmuşlardır.

26 Ekim 1929'da, Kudüs'te dünyanın farklı yerlerinden 200'den fazla kadının katılımıyla Filistin Arap Kadın Kongresi düzenlendi. Kongrede kadınların ulusal mücadeleye katılmaları, manda yönetimlerine karşı izlenecek mücadele şekli, kadın örgütlerinin yapısı üzerinde sürdürülen hararetli tartışmalardan sonra, Arap Kadının

İdaresi Komitesi (AKİK) kurularak Filistin'deki kadın hareketinin kurumsallaşması yönünde büyük adım atılmıştır. AKİK'in Filistin'de tertiplenmesi büyük etki doğurmuştur. Kongrede hem Filistin'den hem de Kongre'ye katılan diğer ülkelerden kadınların ulusal mücadeleye katılımları yönünde bir hareket tarzı, bir yol haritası çizilmiştir. AKİK'ten sonra Kudüs Kadın Birliği kurulmuştur. Bu iki örgüt 30'lu yıllar boyunca Gazze, Hayfa, Yafa, Nablus'ta merkezler açmıştır.

1939'da mücadelenin İngiltere tarafından kanlı bir şekilde bastırılması diğer hareketleri etkilediği gibi kadın hareketini de etkilemiştir.

Devlet veya Siyasal Örgütler Güdümündeki Kadın Hareketi (1948–1975)

1948'de Yahudi devleti kanlı bir işgalle, topraklar Araplardan "temizlenerek", devletin sınırları belirtilmeden kurulmuştur. İsrail devletinin kurulmasından 1967 İsrail işgaline kadar olan süreçte kadın hareketinde ikinci döneme geçilmektedir. Bu dönemde kadın hareketinin büyük oranda mücadeleden çekildiğini görmekteyiz. Kadın örgütleri yeniden sosyal yardım faaliyetlerine geri dönüş yapmıştır. Bunun bir nedeni diğer direniş örgütlerinin de İsrail tarafından ciddi anlamda kısıtlanmaları, kapatılma ve basılma tehdidi almalarıdır. Diğer sebebi ise milliyetçilik ve güçlenen ulus bilincidir. Ulusalci hareket kadınların ulusal talepler dışındaki taleplerini dikkate almama eğilimindedir.

Diğer Ortadoğu ülkeleri de dâhil bu dönemde kadınların doğuştan annelik ve fedakârlık gibi yetenekleri olduğuna inanıldığından öğretmen ve hemşire gibi meslekler edinmeleri destekleniyordu. "Mücadele et ama devletin belirlediği modern kadın bakış açısı sınırlarının dışına çıkma" anlayışı ve ulusalci ideoloji içerisinde önce ulusun sonra kadının bağımsızlığına olan inanç bu dönem için kadını, ulusalciğin hizmetçisi konumuna indirgemıştır.

1960'lı yıllarda Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) içinde Fetih'e bağlı Umumi Filistin Kadın Birliği (UFKB) kurulmuş ve bütün kadın örgütleri tek çatı altında toplanmıştır. Kadınlar, Batı Şeria'da yardım faaliyetleri adı altında dikiş-nakış, okuma-yazma ve ilk yardım kursları düzenlemiştir. Bu alanda sağlanan başarı UFKB'nin hastane, okul ve kimsesizler yurdu açmasını sağlamıştır. İsrail'in 1967 saldırısı sonrası kadınların işgal karşıtı miting protesto düzenleyip, broşür dağıttıkları da görülmektedir. FKÖ'nün Lübnan'daki mülteci kamplarında faaliyetleri kadın sorunundan ziyade çocuk doğumu ve aile sağlığı etrafında şekillenmiştir. 1975–76 yıllarındaki katliamların etkisiyle çocuk doğumuna önem atfedilmiştir. UFKB aracılığıyla Fetih güdümündeki kadın hareketi Fetih'in Tunus'a gönderilmesi ile sona ermiştir. Bu olay UFKB içindeki örgütlerin ayrışmasına neden olmuştur. Daha sonra UFKB'nin El-Fetih'in kadın kollarına dönüştüğü görülmektedir.

Bugün ise Suriye'de aktif olan 3 tane kadın örgütlenmesi vardır:

- 1) FDKC'ye bağlı Demokratik kadın Örgütü
- 2) FHKC'ye bağlı Filistin Halk Kadın Komiteleri

3) FHKC Genel Komutanlığa bağlı Filistinli İlerici Kadın Örgütü

Her üç örgüt de ilk başlarda kültür alanında çalışmalar yapmıştır. Filistin Halk Kadın Komitesi kendi yayınlarında kadın sorununu işlemiş, daha çok eğitim, iş, evlilik, çocuk, sağlık, çocuk büyütülmesi gibi konularda çalışmalar yapmıştır. İlerici Kadın Örgütü kendine ait çocuk yuvaları ve atölyeler açmıştır. Bu örgütler özel günlerde ortak seminer ve festivaller düzenlemektedirler.

Bu dönemde Leyla Halid'ten ayrıca bahsetmek gerekmektedir.1970'li yıllar Filistinlilerce Avrupa ve benzeri ülkelerde uçak kaçırma eylemleriyle geçmiştir. Dünya kamuoyunda epeyce yer bulan bu eylemlerden yakından tanınan ilk kadın hava korsanı Leyla Halid'tir. 15 yaşında FHKC'ye katılıp 25 yaşında 29 Ağustos 1969 günü bir TWA uçağını kaçıran Şam'a indirerek ilk uçak kaçırma eylemini gerçekleştirmiştir. İki uçak kaçırma eyleminden sonra Leyla Halid hem Filistin ulusal mücadelesi hem de Filistin Kadın Hareketi açısından sembol bir isim olmuştur. Onun bu başarısı birçok kadını özgürlük hareketine katılmaya teşvik etmiştir.

Bağımsız Kadın Örgütleri (1971-)

1970'li yılların ortalarından sonra İslamcı hareketlerin güçlenmesi ve buna karşı solcu ve laik kadınların mücadelesi ve 1987 intifada süreci Filistinli kadınların da siyasi etkinliklerinde yükselişe sebep oldu. Ayrıca bu dönem batıda yükselen ikinci dalga feminizmden Filistinli kadınlar da etkilenerek 1980 sonrası siyasi örgütlenmelerden ya da devlet güdümünden çıkıp bağımsız STK'lar şeklinde örgütlenmeye başlanılmıştır. Bu da Filistin'de kadın hareketinin üçüncü dönemini oluşturmaktadır. Bu dönem kadın hareketinin gündeminde toplumsal cinsiyet, siyasal haklar, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, kadın ve üreme sağlığı, kadınların siyasal yaşama katılımı, ekonomik bağımsızlık büyük yer etmektedir.

Kadınların Sosyal Hak Mücadelesi

Filistin Emekçi Kadınlar Komitesi ve Filistin Emekçi Kadınlar Birliği kadın emeği ve kadın emekçilere yönelik halk tabanlı kadın örgütleri olarak bu dönemde kurulmuştur. Emek sektöründe kadınların karşılaştıkları cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi, çalışan anneler için işyerlerinin kreş açması konusunda baskı yapılması, doğum izinlerini dünya standartlarına çıkartılması, çalışma ortamında cinsel tacize yönelik yasal yaptırımların arttırılması gibi kadınları olumsuz etkileyen çalışma koşullarının değiştirilmesi çalışma sahası olarak ele alınmış ve projeler üretilmiştir.

İşgal koşulları hiçbir dönem bitmediği için kadınların sosyal hizmet faaliyetleri 1980 sonrası kadın hareketinde de önemli bir çalışma alanıdır olmuştur. Kadın ve çocuklara yönelik zorunlu ihtiyaçların giderilmesi için Filistin'de Aileleri Destekleme Cemiyeti ve hukuki danışmanlık için Hukuki Yardım ve Danışmanlık Merkezi kurulmuştur.

Filistinli kadınların 1987 yılında İsrail ürünlerini boykot kampanyasında da yine öncü bir görev üstlendiğini görmekteyiz. Yerli Filistin endüstrisi olmadığından grevi örgütlemek oldukça zor olmuştur. Bunun üzerine Filistinli kadınlar peynir ve reçel yapmak, ekmek pişirmek, ortak bahçeler oluşturmak gibi faaliyetlerde

bulunmuşlardır. Ayrıca birinci intifada sırasında kadınlar İsrail ordusu tarafından kapatılan okulların yeniden açılmasını hedefleyen kampanyalar yürütmüştür. Bu kampanyalar sırasında kadınlar tarafından çocukların gidebileceği yeraltı toplum okulları kurulmuştur.

1995 Pekin konferansı ve alınan kararlar bölge için toplumsal cinsiyet ana akımı politikalarına doğru açılım sağlanmıştır. Konferansta cinsel şiddet, aile içi şiddet, tecavüz, cinsel taciz, namus cinayeti, kadın sünneti ve küçük kız çocuklarının cinsel istismarı şeklinde konular ele alınmıştır. Bu amaçla yasal düzenlemelerin kadına yönelik şiddeti yeniden tanımlanmasını sağlayacak şekilde faaliyetler yürütülmüş, yazılı ve görsel basın kullanılarak toplum bu yönde bilgilendirilmiş, şiddet görmüş kadınlar için sığınma evleri açılmış, psikolojik destek, danışma ve rehabilitasyon merkezleri kurulmuştur. Kadın sorunu akademik çatı altında tartışmaya başlanmış ve kadın çalışmaları bölümü kurulmuştur. Bu dönemdeki edebi akımlarda kadın iç dünyasını yansıtan ve özel alanı tartışmaya açan ürünler verilmiştir.

Kadınların Barış Mücadelesi

Filistinli ve İsraili kadınlar, geçmişten günümüze işgalin ve şiddetin bitmesi için çeşitli barış örgütleri, sivil toplum kuruluşları kurarak birlikte çalışmış, birlikte protesto ve dayanışma eylemleri gerçekleştirmiş, işgal topraklarında Filistinli kadınların katılımıyla toplantılar düzenlemiştir. Bazılarından bahsedecek olursak;

Kudüs Kadın Merkezi'nin faaliyet alanı Kudüs'te yaşayan savaş mağduru olan kadınlara yönelik, savaşın etkilerini azaltmak için terapi projeleri olmuştur. Ayrıca İsraili Bath Shalom kadın örgütü ile birlikte kadınlar arası diyalog kurma görevi üstlenmektedirler.

İsrail'de özellikle "siyahlı kadınlar" adıyla on kadın çeşitli faaliyetler yürütmüştür. Bu kadınlar pek çok zaman "hainler" ya da "Arafat'ın fahişeleri" gibi küfürlere maruz kaldı. Fakat zamanla eylemleri dünya kamuoyunda geniş yer tuttu. İsraili kadınların "militarist devlete feminist ret " sloganı etrafında örgütlendiği diğer bir grup ise Yeni Yüz kadın örgütüdür. Bu en büyük barış yanlısı grup İsrail'de kadınların askere alınmasını büyük handikap olarak görmektedir.

Ancak, Filistin barış örgütleri geleneksel kadın imajının ötesine geçmenin ve ötesini görmenin önemine dikkat çekmektedir. Kudüs Kadın Merkezi, ortak barış çalışmalarına çok daha siyasi ve pragmatik nedenlerle girişmişti. Kurum, BM'nin 1325 sayılı kararını, uzun vadede işgalin sona erdirilmesini talep edebilmek için önüne hedef olarak koymaktadır.

Bu barış çabaları akademik çevrede de tartışmalar doğurmuştur. Kadınların böylece yine tipik bir "doğası gereği barışçıl" anne rolüne sıkıştırılması ve özleri gereği erkeklerden daha barışçıl, daha hoşgörülü oldukları iddiasının temel alınmasıdır. Bu tip özcü ve evrensel bir kadın doğası tanımlayan iddialar feministlerce çokça sorgulanmıştır. Filistin örneğinde, Peteet (1991) Aralıksız süren çatışmalardan dolayı, kadınların evlerini "barışçıl bir annelik ilişkisini" sürdürdükleri bir yer olarak

görmediklerini çalışmalarlarıyla göstermiştir. Filistin evleri her an askeri baskın ve saldırıların tehdidi altındadır, bu evler de birer savaş cephesidir ve hem erkekler, hem kadınlar için, direniş ve militan faaliyet alanlarıdır. Özcü yaklaşımlar Filistin toplumunun kendine has militanlığını göz ardı etmektedir. Filistinli kadınlar ortak barış çalışmalarına çok daha siyasi ve pragmatik nedenlerle girişmiştir.

Kadınların Akademik Alandaki Mücadelesi

Birzeit Üniversitesi Kadın Çalışmaları Bölümü 1994'te Filistin'de kurulmuştur. 1994'te "Filistin Toplumunda Kadın" isimli on beş ay sürecek bir çalışma projesi düzenlemiştir. Proje kapsamında "Filistin Toplumundaki Kadın: Araştırmanın Konusu ve Yeni İstikametler" başlıklı uluslararası bir atölye çalışması düzenlenmiş ve araştırmanın sonucu "Filistinli Kadının Statüsü Raporu" başlığıyla yayımlanmıştır. 1998'de sosyal politikaların hane üzerinde etkisinin araştırıldığı "Filistin Toplumunda Kadın" adlı araştırma hayata geçirilmiştir. Bölüm seminer ve atölye çalışmaları da yapmaktadır. Batı Şeria ve Gazze'de "Yoksulluk ve Filistinli kadınların faaliyetlerinin geleceği" başlıklı düzenlenen seminerler bu çabaların yansımasıdır.

Kadınların Dini Siyasi Gruplarda ve İntifadaki Mücadelesi ve Kazanımları

Filistinli İslami örgütlerin aktif üyeleri arasında, çok sayıda kadın vardır. Kadınlar, zaman zaman bu gruplarda derin İslam bilgileri sayesinde etkili konumlara gelebilme, hürmet görme olanağına kavuşma, kamusal alanda kendilerine yer bulma olanaklarına kısmen de olsa sahip olsalar da kadınların militan aktivistliği söz konusu olduğunda, İslamcılar çok geleneksel bir bakış açısına kaymaktadır. İslami kesime mensup kadınlar kadın özgürleşmesinin sadece İslam'la gerçekleşeceğini Batı tipi feminist düşüncenin kadınlara ek yükler getirerek yeni bağımlılık ilişkileri yaratacağını iddia etmektedirler.

Dalal Muğrabi ve Leyla Halit gibi, Birinci İntifada'nın özgürlük simgeleri olarak yüceltilen kadınların varlığına rağmen, İslamcıların karşı imajı; kadınları geleneksel kültürün taşıyıcıları, görevi çocukları büyütme olan, ailenin erkek bir üyesi tarafından korunması gereken anneler olarak resmetmeye devam etmiştir. Filistin'deki İslami söylem ya kadınların direnişteki rolünü yok saymış, ya da kadın savaşçıları kamusal olarak yargılamıştır.

Vefa İdris Ocak 2000'de intihar saldırısı gerçekleştiren ilk kadın olduğunda şaşkınlık geçiren sadece Batı olmamış aynı zamanda İslami hareket de nasıl tavrı alacağı konusunda epey uğraşmak zorunda kalmıştı. Vefa İdris'in ölümü, ilk başlarda dini liderlerin çoğu tarafından istişhad (kendi kendini şehit etmek) olarak bile kabul edilmemişti. Hamas'ın kurucusu, Şeyh Ahmed Yassin, "bir kadın cihada katılıp, savaşırsa, yanında bir mahrem (erkek koruyucu) olmalı" ve "kadınlar işgale karşı direnişin ikinci safında, savunma hattında yer alır. Kaçakları saklar, oğlunu, kocasını ya da erkek kardeşini savaşa yollar, sevdiklerini kaybetmenin acısını taşır ve gerektiğinde açlık, kuşatma gibi zulümlere göğüs gerer" demişti (İsa, 2002, Hasso 2005'den alıntı). Yani bedeni kendine ait görülmeyen kadının, savaşmaya hatta bu uğurda ölmeye bile hakkı yoktur.

İkinci intifada döneminde kadınlar tarafından 52 intihar saldırısının 7'si başarılı olmuştur. İlk dört kadın istişhad eylemcisi El Aksa Tugayları'na üyedir. 2003 yılında Hiba Daragme ve Hanadi Ceradet, İslami Cihad Örgütü adına hareket ederek, dini-siyasi bir grup için şehide olan ilk kadınlar oldu. Daha sonra, 2004 yılında Reem Reyaşi Hamas'ın militan kanadı tarafından şehide olmaya gönderilmiştir. Daha sonra kadının yüksek güvenlik bölgelerine daha kolay girebildiği öne sürülerek pragmatist bir yaklaşımla İslami liderlerce resmen kadının istişhad yapabilmesi kabul edilmiştir. Zaten Reyaşi'nin saldırısından sonra, Hamas lideri Yassin, kadın saldırılarının istişhad kabul edileceğini resmen açıklamıştır. Bu intihar saldırıları için belirtilmesi gereken nokta, bu eylemlerin Batı medyasında gösterilmeye çalışıldığı gibi 'gözü dönmüş fanatik dinci kadınların' eylemleri olmadığıdır. Bu eylemleri gerçekleştiren kadınlar dini duygularla değil milliyetçi duygularla hareket etmiştir.

Bu istişhad eylemlerinin dışında kadınlar, intifadada kurulan bütün komitelerde bil fiil yer almış, intifadanın itici gücü olmuşlardır. İntifadanın sembolik değeri olan düşman tarafa taş atma eylemlerinde ön saflarda erkek çocukları görülmekteyken, büyük kayaların atılabilecek taş boyutuna getirilmesi işlemini kadınlar üstlenmiştir. İsrail askeri tarafından yakalanan/gözaltına alınan çocukların kurtarılması için bütün kadınların kitlesel bir şekilde sokağa çıkıp çocuğun kendilerine ait olduğunu söylemesi ve bu yolla eylem yapmaları İsrail askerlerini zor durumda bırakmıştır.

İntifadayı yöneten Bileşik Filistin Başkanlığı kadın eylemliliğini sağlayacak yeni programlar getirememiş, Ulusal hareketin odak noktasına kadınların ihtiyaç ve taleplerini koyamamıştır. Örneğin bu dönemde İslami kesimin peçe takmayan kadınlara işbirlikçi yakıştırması yapan duvar yazılarına karşı tepki göstermekte çok geç kalmıştır. Bu bağlamda birçok kadın kendini ayaklanmanın bir parçası olarak görmekten vazgeçerek evine dönmüştür.

İntifada öncesinde ve sürecinde mücadelenin önemli bir bileşeni olan kadının, etkinliği ve başarısı Filistin siyasi hayatına yansımamıştır. Örneğin FKÖ'nün yürütme konseyine 40 yıl boyunca hiç kadın üye katılmamıştır. FKÖ'nün 5. kongresinde (1989) ilk defa İntizar Elvecir adında bir kadın FKÖ merkez konseye girmiştir. 2001'e kadar 25 bakandan sadece Milli Eğitim Bakanı kadın idi. İslami Cihad ve Hamas'ta yönetimde hiç kadın yoktur. Kadının çalışma hayatına katılım oranı da hem çalışan erkek sayısına oranla hem de genel Ortadoğu'da çalışan kadın sayısına oranla çok düşüktür. İşsizlik oranı erkekler için %30 iken bu rakam kadınlarda %86,5'e çıkmaktadır. Orta doğuda kadınların iş gücüne katılım oranı %25 civarında iken bu oran Filistin'de %15'tir.

Çatışmaların Cinsiyet Rollerine Etkisi ve İki Taraflı Şiddet

Çatışmalar kadınların toplumsal hayata daha aktif katılımını destekleyebilmekte ya da önleyebilmektedir. Filistin örneğinde işgal kadınların "erkeklerin dünyasına" girebilmesi için bir olanak oluşturmuş, ataerkil yapıların hüküm sürdüğü bir toplumda, kadınların özgürleşmesinin yolunu açmıştır. İntifada sırasında kadın eş ve anne gibi geleneksel rollerinden sıyrılıp düzenli olarak eylemlere katılarak kamusal

alana çıkmış ve cinsiyet bilinci de bu yolla gelişmiştir. İntifada döneminde kadın yalnız eylemlerin pasif katılımcısı değil bizzat örgütleyicisi de olmuştur.

Diğer yandan Filistinli kadınlar işgal altındaki Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde iki taraflı şiddete maruz kalmaktadır. Tüm savaşlarda olduğu gibi Filistin'e yönelik Siyonist işgalde de kadın, savaştan en çok etkilenen, bedeni savaş alanı olarak görülen, daha fazla baskıya maruz kalan ve nihayetinde ganimet olarak da görülmüştür. İsrail'in bu süre boyunca uyguladığı sayısız katliamda binlerce Filistinli vahşice öldürülmüş, hamile kadınların karınları yarılarak bebekler çıkarılmış, sorgu sırasında çırılçıplak soyulmuş, tehdit edilmiş, tacize ve tecavüze uğramış hapse atılmış, öldürülmüştür. İşgal şartları yüzünden birçok bebek anne karnında ölmüş, birçok kadın korkudan düşük yapmıştır, sağlıksız doğum oranı %14'e çıkmıştır. İşgal, gözaltında cinsel taciz ve tecavüzü arttırdığı gibi tutuklanan kadın sayısını, cezaevinde işkence ve kötü muamele gören kadın sayısını da arttırmıştır. Özellikle son zamanlarda Filistinli kadınlara yapılan işkenceler gazete sayfalarında bolca yer almaktadır. Tüm işkence yöntemleri arasında eşinin gözü önünde tecavüz %30 oranındadır.

Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda¹ 26 Ağustos 2003'te doğum için Nablus'taki hastaneye gitmek isteyen ancak barikattan geçmesine izin verilmeyen Rula Aştiya adlı bir kadının öyküsüne yer veriliyor:

Aştiya, "Tozun toprağın içinde uzanmış yatıyordum. Sürünerek barikatın yakınlarındaki bir duvarın arkasına gittim. Orada bir hayvan gibi doğurdum. Bebeğimi kucağıma aldım. Birkaç dakika sonra ölüverdi" diyor.

Okuluna ya da işine giden Filistinli kadının kontrol noktalarında İsrail askerlerinin cinsel tacizine ve tehditlerine maruz kaldığı yetmiyormuş gibi bir de eve geç gittiği için ailesiyle başı derde girmektedir. Ailenin namusunu lekelediği öne sürülen Filistinli kadınların namus cinayetlerinden kurtulamadığı ve bu suçu işleyenlerin büyük çoğunluğunun hiç ceza almadığı bilinmektedir. 2000'den sonra cinsel taciz, tecavüz ve namus cinayetleri dâhil, Filistinli kadınlara karşı ev içi şiddetin arttığı af örgütü raporunca tespit edilmiştir.

İşgalin bir diğer etkisi ise kadın emeğinin bu süreçte örgütlenememesidir. En ucuz emek olarak görülen Filistinli kadın emeği, Yahudi erkek, Yahudi kadın, İsraili Arap erkekleri, İsraili kadın Araplar, Filistinli erkeklerden sonra en düşük ücrete tabidir.

İşgalin yarattığı bir diğer sorun da kontrol noktalarıdır. Kontrol noktaları Filistinli kadınları daha çok tacize maruz bıraktığı gibi kadınların eğitimini de etkilemektedir. Kimi zaman okullar yılda sadece 20 gün açık kalabilmektedir. Kız çocuklarının güvenliğinden daha çok endişe duyulması Filistinli ailelerin kız çocuklarını okutmakta gönülsüz davranmalarına sebep olmaktadır.

Son zamanda inşa edilen duvar kadının bu ezilmişlik halini katmerleştirmekte hayatını daha da zora sokmaktadır. Çünkü duvar daha fazla kontrol noktası daha fazla cinsel taciz, daha fazla işsizlik demektir. Duvar inşaatından dolayı İsrail tarafına geçip çalışamayan ya da savaşta ölen erkeklerin yerine evi geçindirmek zorunda kalan

kadınlar; duvardan dolayı kısa mesafeleri bile çok uzun zamanda kat etmekte, kilometrelerce yol yürümek zorunda kalmaktadır.

Sonuç

Filistin kadın hareketi, özellikle son on yılda, önemli gelişmeler kaydetmiştir. Kadınların resmi politik katılımı artmış, kadınlar İsraili feminist gruplarla ortak barış çalışmaları örgütleyebilmiş ve eskiden daha dar kapsamlı olan İslami söylemin sınırlarını zorlayarak, söylem değişiklikleri yaratmayı başarmışlardır. Kadın hareketi milli ve uluslar arası güçlerle giderek artan işbirliğine rağmen, hareket özerkliğini korumuştur. Sivil toplum örgütleri Filistin idaresinin ataerkil yapısını ve ayırıcı hukuki çerçeveyi zorlamakta ve İslami feministler, İslam'ın kurallarını zorlayarak, yerel cinsiyet politikaları geliştirmektedir. Filistin kadın hareketi karakterine bakıldığında tabandaki ihtiyaçlar ve yaratıcılık temeline dayandığı görülmektedir. Birinci İntifada esnasında kazandıkları deneyimler, Filistinli kadınlara, milli ve feminist siyasetlerin aynı anda takip edilmesi gerektiğini öğretmiştir. Filistin kadın hareketi tarihinde de görüldüğü gibi her dönemde toplumsal eylemlilikler kadını kamusal alana çıkarmış, erkeklerle birlikte mücadele ederken kendi özgül sorunlarını görmesini sağlamıştır. Bu da kadın hareketinin kendi taleplerinin oluşmasına neden olmuştur. Fakat değişen bölgesel dinamikler kadın hareketinin duraksamasına ve başka kurumlar içerisinde eritilmesine neden olmuştur. Her seferinde bir nevi "başa dönüş" yaşanmış, kadınlar sosyal faaliyetlere ve yardım kuruluşlarıyla sınırlı alana ya da evlerine geri dönmüştür. Bugün namus cinayetleri yüzünden ölen ve aile içi şiddete maruz kalan Filistinli kadınlar, İsrail şiddetinin yanında azımsanmayacak ölçüdedir. Bu da mücadelenin karakterinin, hem İsrail karşıtı direnişi hem de kadınların özgürlük mücadelesini kapsamasını gerektirdiğini göstermektedir.

Kaynak: BDS | Şebnem Keskin – Aynur Şengal

26 Aralık 2015

www.DEVKUP.com